

עכן בפרשת מסעי

מים ראשונים: אנו ממשיכים את המסורת לנסות לקשר את פרשיות השבוע עם ספרי הנביאים והכתובים (נ"ד), אותם אנו קצת "מזניחים" במרוצת לוח השנה המעוגן בפרשיות התורה, במועדים וחגים. לאחר [שאל בפרשת אמור](#) ו-[בת יפתח בפרשת בחוקותי](#), הנה כעת חיה עכן בפרשת מסעי. (וכבר זכינו בינתיים גם לדרוש על [שמשון](#) בפרשת נשא, [פילגש בגבעה](#) בפרשת וירא, [משכן שילה](#) בפרשת תרומה, [אליהו בהר הכרמל](#) ו-[בחורב](#) בפרשות כי תשא ופנחס, [המרגלים](#) ששלח יהושע בהפטרת פרשת שלח לך ועוד).

וַיִּצוּ מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרֵל אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָתֵת לְתַשְׁעַת הַמְּטוֹת וְחָצִי הַמְּטָה: (במדבר לד יג)

וַיִּקְרַב אֶת בֵּיתוֹ לַגְּבָרִים וַיִּלְכְּדוּ עֶכָן בֶּן כְּרִמִּי בֶן זְבָדִי בֶן זֶרַח לְמַטֵּה יְהוּדָה: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עֶכָן בְּנֵי שִׁים נָא כְבוֹד לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵן לוֹ תוֹדָה וְהִגֵּד נָא לִי מָה עָשִׂיתָ אֶל תַּכְחֹד מִמֶּנִּי: (יהושע ז יח-יט).¹

בראשית רבתי יג ד פרשת לך לך – אברהם מתפלל על חטא עכן

"אֶל מְקוֹם הַמְּזַבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה וַיִּקְרָא שֵׁם אֲבָרָם בְּשֵׁם ה' " (בראשית יג ד) - מה תפילה התפלל שם? יודע היה אברהם מעשה עכן שהיה עתיד לעשות, ורואה ברוח הקודש שלא ישתיר משונאיהם של ישראל³ עד אחד. לפיכך קרא בשם ה' ואמר: ריבון העולמים ענני! ומה נחור ותרח שלא ידעו שמך ולא הלכו באורחותיך ולא נסעו מבית אביהם, הרי בניהם [ובני בניהם יחיו וירשו ארץ; ואני שנפרדתי מבית אבי ולא עברתי על צוויך והרי בני נתחייבו כליה?⁴

במדבר רבה פרשה כג ו – הדיאלוג בין עכן ליהושע⁵

"זאת הארץ אשר תתנחלו אותה בגורל" - כתוב: "ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה" (יהושע ז יט).⁶

¹ הקשר לפרשת השבוע הוא דרך הטלת הגורלות. התורה אומרת שהארץ תחלק עפ"י הגורל, והדרשן, שנראה מיד במדרש במדבר רבה, לא יכול שלא להעלות את האסוציאציה לגורל שיהושע מטיל מיד בתחילת כיבוש הארץ בחטא השלל שלקח עכן בכיבוש יריחו (ואח"כ גם מקיים בפרק יח את חלוקת הארץ עפ"י הגורל). הגורל אצל עכן הוא בעניין אחר לגמרי וגם המכנה המשותף "ארץ ישראל" הוא רופף. אלא שזה דרכו של המדרש ואנו בעקבותיו. גורל אחר הוא זה של אליהו בהר הכרמל. ראו בהמשך מדרש רבה פרשה כג, בסעיף ט, הדו-שיח שהיה לאליהו עם הפר שעלה עליו הגורל לבעל. וגם ההקשר לגורל יום הכיפורים של שני השעירים כמובן. ויש גם גורל במלחמת פילגש בגבעה (שופטים פרק כ). אך הגורל הדומה ביותר למסופר כאן הוא הגורל ששאל שהטיל על מנת למצוא מי הפר את פקודתו ואכל מיערת הדבש (שמואל א פרק יד). אנו נתמקד כאמור בפרשת עכן.

² מה הוא מקום זה? כתוב בפסוק הקודם: "וַיִּלְכְּ לְמַסְעֵיו מִנֶּגֶב וַיֵּד בְּיַת אֶל עַד הַמְּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֱהֵלָה בְּתַחֲלָה בֵּין בְּיַת אֶל וּבֵין הָעֵי". העי הוא המקום שייצור את הקשר להלן עם מלחמת העי בה נגפו בני ישראל.

³ לשון נקיה לעם ישראל.

⁴ והקב"ה מתרצה ונמנע מלכלות את העם כולו ועונה לאברהם שם: "ועתה שהקדמת תפילה לצרה, לא יהרג מהם אלא יאיר בן מנשה בלבד ... שהיה גדול כרובה של סנהדרין". ומוסר ההשכל שם במדרש הוא "לפיכך יקדים אדם תפילה לצרה". מדרש זה הוא מהמדרשים המקצינים ביותר בגודל חטאו של עכן, עד שכל העם היה ראוי לכליה והקב"ה היה מתחיל מחדש עם ישראל מיאיר בן מנשה! (בדומה למשה בחטא העגל) עד כדי כך היה חמור חטאו! אולי במדרשים הבאים, נמצא גישה "רכה" יותר.

⁵ מקורות חשובים נוספים לפרשת עכן במדרש הם הגמרא בסנהדרין מג ע"ב, ירושלמי סנהדרין פרק ו הלכה ג ומדרש תנחומא בובר פרשת מסעי סימן ד. זה האחרון ומדרש במדבר רבה הם מדרשים אחים אם לא זהים ממש. אנו נעשה את מדרש במדבר רבה עיקר, ונעיר "בין השורות" מהנוסח בגמרא בסנהדרין בבבלי ובירושלמי.

⁶ לפני שנגלוש למדרשים, מומלץ לקרוא את פרק ז ביהושע ולבחון כיצד התגלגלו העניינים שם. בתגובה לנפילתו של יהושע לפני ארון הברית, בעקבות המפלה בעי, מגלה לו הקב"ה שהכל בגין לקיחת שלל ומורה לו להטיל גורל (לכבוד בלשון המקרא שם) על מנת למצוא את האשם. נלכד עכן למשפחת הזרחי לשבט יהודה, יהושע פונה אליו בפסוק לעיל שיודה בחטאו, עכן מודה ומפרט מה בדיוק לקח והיכן השלל, והוא מוצא להורג ועל פי פשט הפסוקים גם בניו. אבל המדרש לא מסתפק בתיאור קצר ותמציתי זה ומפתח דיאלוג בין עכן (משבט יהודה) ויהושע (משבט יוסף).

אמר לו עכן: בשביל דבר זה שאתה אומר אני מת? כיון שראה עכן כך, אמר בלבו: עכשיו אני נלכד בגורל ולא אאמן ואחשב כזבן לפני יהושע.⁷ באותה שעה אמר לו עכן ליהושע: למה תפיל גורלות ביני ובין בני ביתי, אני אפיל הגורל בינך ובין פנחס, אם לא יעלה הגורל על שניכם אף אני מאמין.⁸

[אמר לו: בבקשה ממך, אל תוציא לעז על הגורלות, שעתידיה ארץ ישראל שתתחלק בגורל, שנאמר: "אך בגורל יחלק את הארץ". תן תודה.]⁹

באותה שעה אמר יהושע לעכן: "בני שים נא כבוד לה' ... תן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני."¹⁰

אמר לו עכן ליהושע: אף אתה הגד נא לי מה עשית! מיד נפל מחלוקת בישראל ועמדו שבט יהודה במריבה והרגו מישראל כתות כתות.¹¹ כיון שראה עכן, כך אמר בלבו: כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ואני על ידי נהרגו כמה אנשים מישראל, אני חוטא ומחטיא. מוטב אני אודה לפני הקב"ה ולפני יהושע ואל תבוא תקלה על ידי. מה עשה עכן? עמד והשמיע קולו לכל הקהל והסו כל הקהל לפניו. אמר ליהושע: "אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי" (יהושע ז כ).¹² לא זאת בלבד אלא כבר מעלתי באחרות.¹³ אמר לו יהושע ואני כך הייתי יודע שהדבר תלוי בך אלא הגד נא ואל תכחד ממני... מיד: "וישלח יהושע מלאכים וירוצו האהלה והנה טמונה באהלו והכסף תחתיה". מפני מה שלח יהושע? כדי שלא יגנבו אותם שבט יהודה ולא יוסיפו במחלוקת ... "ויביאום אל יהושע ואל כל בני ישראל ויציקום לפני ה' - שחבטן לפני המקום ואמר יהושע לפני הקב"ה: רבש"ע, בשביל אלו כעסת על בניך? הרי הם נתונים לפניך!

מיד: "ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו" - כדי לרדותן, "ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו" - לשריפה, "וכל ישראל עמו" - לראות בדינו, כדי שלא יהיו רגילים לעשות כך. "ויעלו אותם עמק עכור ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה" - ביום הזה אתה

⁷ בתחילה נראה שעכן קורא תיגר על עצם השימוש בשיטת הפלת הגורלות, אח"כ הוא חושש ממנה ובמחשבה שלישית הוא מתחכם לומר: תלוי איך ובין מי למי מטילים את הגורל (את הלכידה בלשון המקרא כאן). ולעצם הטענה של חריצת דין (נפשות!) עפ"י גורל האם אין עכן צודק? ואכן מפתח הפסוקים נראה שגם יהושע לא חורץ את דינו של עכן עפ"י הגורל ומבקש ממנו שיודה והגורל רק שימש כ"אמצעי לחץ". וכפי שהמדרש ממשך: "כיון שראה עכן כך, אמר בלבו: עכשיו אני נלכד בגורל ולא אאמן ואחשב כזבן לפני יהושע" ולכן הוא מעדיף להודות ולא להיתפס כזבן. אלא שגם הודאה כזו איננה לפי ההלכה, בוודאי לא בדיני נפשות. ולהלן נראה שהטלת הגורל לא הייתה עניין פשוט וכמעט גרם למחלוקת קשה - שבט יהודה כנגד שבטי יוסף.

⁸ ראו הדיאלוג הקשה הזה בין עכן ליהושע בירושלמי סנהדרין ו ג (המילים בסוגריים הם תרגום עפ"י פירוש ידיד נפש): "אמר ליה עכן (אמר עכן ליהושע): מה בגורל אתה חופשיני? לית בלל הן דרף פשר (אין בכל הדור האלה כשרים) אלא את ופינחס (ובכל זאת) אסקין ניבזין ביניכון פנטוס דמיתפיס חד מינכון (אם תעלה גורל ביניכם, ייתפס אחד מכם! והרי צדיקים אתם, נמצא שהגורל אינו מגלה את האמת). ולא עוד אלא משה רבך לית מידמוך אלא תלתין או מ' יומין (משה רבך מת רק לפני ל' או מ' יום) לא כל אלפן משה רבך (האם לא לימד אותנו משה רבנו (דברים יז ו) על פי שנים עדים ואתה שריתיה טעי (התחלת לטעות בדבריו)!

⁹ כאן הורשו לעצמנו לשלב קטע מהגמרא בסנהדרין שחשר במדרש במדבר רבה (ובתנחומא) - יהושע מבקש מעכן שלא יוציא לעז על הגורל שיש לו תפקיד מרכזי בחלוקת הארץ לשבטים (23 פעמים נזכר הגורל בספר יהושע בחלוקת הארץ, ויתר מכלל ספר אחר בתנ"ך). ראו במקבילה בירושלמי סנהדרין: "באותה שעה צפה יהושע ברוח הקודש שהוא מחלק לישראל את הארץ בגורל הדא הוא דכתב [יהושע יח י] וישלך להם יהושע גורל. אמור מעתה אנו מוציאים שם רע על הגורלות. ולא עוד, אלא שאם נתקיימו עכשיו יהו כל ישראל אומרים בדיני נפשות נתקיימו כל שכן בדיני ממונות. ואם בטלו עכשיו יהו כל ישראל אומרים בדיני נפשות בטלו כל שכן בדיני ממונות". קל וחומר אחרון זה צריך עיון גדול, ועכ"פ למדנו על חשיבות הגורל כחלק מההתנחלות בארץ. כאילו יהושע אומר לעכן: אם תתכחש להחלטת הגורל, כל ירושת הארץ וחלוקתה לשבטים היא בסכנה.

¹⁰ ובמקבילה בסנהדרין: "תו תודה - אמר רבינא: שחודי שחדיה במילי (יהושע משחד את עכן במילים): כלום נבקש ממך אלא הודאה? תן לו תודה והיפטר. מיד: ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אני חטאתי וכו'".

¹¹ לרגע נראה שעכן מוותר ומודה, אך במחשבה שנייה הוא לא מוותר וגורר אחריו את כל שבט יהודה לעימות עם שאר השבטים. המשך סיפור זה הוא אחד ההבדלים המרכזיים בין נוסח מדרש במדבר רבה (והתנחומא) ונוסח גמרות סנהדרין בבלי וירושלמי. לפי נוסח הגמרא הכל מסתיים בהודאת עכן לפי בקשת יהושע כפי שהבאנו בהערה הקודמת ובקטע לעיל שלא להוציא לעז על הגורל. לפי המדרש, הסיפור נמשך, היישר ליריבות הנצחית שבין שבט יוסף (יהושע) ויהודה (עכן) ובין שבטי ישראל ליהודה ובנימין. ראו גם איך נכשל דוד בעניין זה לאחר מרד אבשלום (שמואל ב יט). מה שברור הוא שרבעים וירבעם אינם הראשונים.

¹² במחשבה שלישית, עכן מוותר ומודה. כעת ברור מדוע המדרש ממשך את העימות ולא מקצר את הסיפור מיד בווידי הראשון (כמו שעושה הגמרא בסנהדרין). הווידי האמיתי של עכן לא היה בגלל פנייתו של יהושע (שחודי שחדיה בלשון הגמרא), אלא משום שהוא ראה שהעניין מתגלגל למלחמת אחים. האם הארכת הסיפור היא שבח או גנאי לעכן?

¹³ בגמרא סנהדרין יש מניה של "אחרות": "מלמד שמעל עכן בשלושה חרמים: שנים בימי משה ואחד בימי יהושע ... ר' יוחנן אמר: חמישה, ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע". והירושלמי מפרט: "בחרם כנעני מלך ערד, בחרם סיחון ועוג, בחרם מדין, בחרם יריחו". מדוע אם כן לא נענש עכן על חטאיו הקודמים בימי משה? על כך מרחיבה הגמרא שם ומסבירה שזה היה לפני הכניסה לארץ ובמדבר לא נענשו על הנסתרות. וכבר הארכנו בנושא הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם בפרשת נצבים. אבל בהמשך הסוגיה (מד ע"א) מוסיפה הגמרא שם עבירות רבות נוספות על עכן: "שעבר על חמישה חומשי תורה ... שבא על נערה מאורסה וכו'". כנראה על מנת להסביר מדוע הומת.

עכור ואי אתה עכור לעולם הבא ויש לך חלק בו. "וירגמו אותו כל ישראל אבן" - הוא לבדו. "וישרפו אותם באש" - בממונו הכתוב מדבר...¹⁴

מה תלמוד לומר: "וירגמו אותו ואת כל אשר לו"? מלמד שהודה עכן שבשבת גנב והוציאם מיריחו והטמין בתוך אהלו. ונסקל על חילול שבת ונשרף על שמעל בחרם... ללמדך שבשבת נכבשה חומת העיר. דבר זה עשה יהושע מדעתו והסכים הקב"ה על ידו. אמר יהושע: השבת קודש שכתוב: "ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם" (שמות לא יד), וכל מה שכבשנו יהא קודש,¹⁵ שנאמר: "וכל כסף וזהב... קודש הוא לה'" (יהושע ו יט) ... באותה שעה: "וישוב חרון אף ה' מישראל". עליו נאמר: "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה" (משלי טז יד) - זה יהושע שהשיב חרון אף ה' מישראל.¹⁶

סנהדרין פרק ו משנה ב – נתכפר לעכן ויש לו חלק בעולם הבא

...שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע: "בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה וכו'"; "ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי" (יהושע ז יט-כ). ומנין שכיפר לו וידויו? שנאמר: "ויאמר יהושע למה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה" - היום זה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא.¹⁷

ויקרא רבה ט א – מראה את הדרך לשבים

"זובח תודה יכבדנני" - זה עכן שזבח את יצרו בתודה; זהו שכתוב: "ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה... ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי" (יהושע ז יט-כ). "ושם דרך" (תהלים נ כג) - שהראה לשבים את הדרך.¹⁸

¹⁴ שימו לב איך המדרש מוציא את בני ביתו של עכן מהעניין ומדגיש, גם אם הדבר דורש סטייה מפשט המקרא, ש"הוא לבדו" (עכן) נספה וכמו כן הושמד רכושו (שזה נזק גם לבני ביתו). וכן הוא במקבילה בסנהדרין מד ע"א: "אמר ליה ריש גלותא לרב הונא: כתיב: ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו. אם הוא חטא - בניו ובנותיו מה חטאו? - אמר ליה: וליטעמך, אם הוא חטא - כל ישראל מה חטאו? ... אלא - לרדותן...". היינו שייזהרו כולם מלעשות דבר דומה בעתיד. גם פרשני המקרא האריכו בנושא. ראו למשל פירוש רלב"ג יהושע ז א שמדקדק במילות הפסוקים שרק עכן נהרג. אך מנגד ראו פרקי דרבי אליעזר פרק לז שמעורר את השאלה איך הרגו את בני עכן והרי התורה אומרת: "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות!" והוא מאשים את בני עכן: "שידעו בדבר ולא הגידו". ראו בהזדמנות זו דברינו [לא יומתו אבות על בנים – איש בחטאו יומת](#) בפרשת כי תצא.

¹⁵ מה עניין שבת כאן? יש שניסו למצוא את איסור השבת המדויק שאותו עבר עכן בלקיחת השלל. נראה שהטעם הוא בעיקרו טעם מוסרי. כיבוש ארץ ישראל דוחה את השבת. לפיכך, מי שלוקח שלל לא רק מבזה את הכיבוש, אלא בעקיפין גם את השבת. לא בשביל דברים כאלה נדחתה השבת. ראו רעיון דומה שקדושת השבת מונעת מלשקר. האמרה העממית "אסור לשקר בשבת", מקורה במסכת כתובות נה ע"ב, ראו בפרט בתוספות ד"ה "ובתרומת מעשר" שם.

¹⁶ כאן חזרנו למדרש בראשית רבתי בו פתחנו (כולל ההשוואה המילולית עם תפילת משה בחטא העגל: "שוב מחרון אפך וכו'") ואולי נמצא לו פתרונים. הכעס הגדול בגין חטאו של עכן, עד כדי הצעה לכלי היעם והתחלה מחדש עם צדיק כיאיר בן מנשה (משה?); עד כדי כך שאברהם בתחילת מסעו "קום והתהלך בארץ" לאחר שהגיע "אל הארץ אשר אראך" צריך להתפלל על בני בניו שלא יכלו בתחילת מסעם הם בארץ המובטחת - כל זה הוא בגלל חמדת השלל שהכתיים את מעשה הכיבוש הניסי הראשון. מעשה שכלל כל היה סמלי וחשוב עד ששבת שהיא עדות לבריאת העולם, נדחתה מפניו (בדומה לדחיית יום הכיפורים בחנוכת מקדש שלמה). שנים כה רבות ייחל העם להתחיל להתנחל בארץ, שנים רבות נדד במדבר בגין חטא המרגלים, ועתה בא עכן ומתוך תאוות ממון פגע בצעד הראשון והמשמעותי של הכניסה לארץ. אך עדיין קשה מדוע צריך היה לכלות את העם כולו!

¹⁷ משנה זו היא המקור לסוגיה בגמרא סנהדרין אותה הרבינו להשוות עם מדרש במדבר רבה. שים לב שהווידי עליו מדברת המשנה, שהוא להלכה, איננו הודאה באשמה בגינה יודעים שהיה כאן חטא, אלא הכרה בחטא שהוא חלק מתהליך התשובה. כפי שהמשנה ממשיכה ומפרטת שם איך נעשה הווידי: "ואם אינו יודע להתודות, אומרים לו: אמור תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי. רבי יהודה אומר: אם היה יודע שהוא מזומם, אומר: תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי חוץ מעון זה. אמרו לו: אם כן יהו כל אדם אומרים כך כדי לנקות את עצמן". ועל נושא הווידי מאריך הרמב"ם בהלכות תשובה פרק א הלכה א: "כל מצות שבתורה... בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות... וידוי זה מצות עשה, כיצד מתודין אומר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה, וזהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח...". אבל לעניין עכן וההודאה על החטא, מדגיש הרמב"ם בפירושו למשנה הנ"ל בסנהדרין: "ודע שהריגת יהושע לעכן היתה הוראת שעה, לפי שתורתינו תורת האמת אינה מחייבת מיתה על החוטא בהודאתו, ולא בגורל, ולא על פי חזון נביא שהוא עשה אותו המעשה". בכך מצטרף יהושע אליהו בהר הכרמל, לגדעון, ואפילו לאברהם בעקידה (סנהדרין פט ע"ב) שפעלו על פי צו התורה: "אליו תשמעון" ודרשת חז"ל בגמרא יבמות ע"ב (ספרי דברים קעה): "אליו תשמעון - אפילו אומר לך עבור על אחת מכל מצות שבתורה, כגון אליהו בהר הכרמל, הכל לפי שעה שמע לו!". ראו דברינו [על לעשות לה' הפרו תורתך](#) במגילת רות.

¹⁸ האם מדרש זה הולך בדרכה של המשנה בסנהדרין או בדרכו של מדרש רבה בפרשתנו. וידוי של הודאה באשמה בבחינת "הודאת בעל דין" או וידוי שהוא הכרה בחטא וחלק מתהליך התשובה כדברי הרמב"ם? בין כך ובין כך, ראו דברינו [זובח תודה יכבדנני](#) וכן [השם והשם את דרכו](#), שניהם בפרשת צו.

הושע פרק ב פסוק יז – עמק עכור לפתח תקוה

"ונתתי לה את כרמיה משם ואת עמק עכור לפתח תקוה וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלתה מארץ מצרים".
פירוש רד"ק: "ואת עמק עכור לפתח תקוה" - לפי שבתחילת בואם לארץ בימי יהושע קרה להם העוון הזה והוא דבר עכך, הבטיחם שלא יפחדו בהיכנסם לארץ ושלא יקרם שום עון, כי כולם יהיו מצורפים וטהורים כי במדבר העמים יצרפו. ואותו עמק עכור, לא יקרא עוד כן כי שמו הוא לגנאי, אלא יקרא לו שם לשבח והוא פתח תקוה. ומה שאמר פתח ולא אמר עמק כמו שהיה, לפי שיהיה להם כפתח כי משם יכנסו לארץ כמו שעשו בתחילה. ויהיה להם תקוה ואחרית טוב לפיכך יקראו לו פתח תקוה.¹⁹

שבת שלום, מנחם אב

חזק חזק ונתחזק²⁰

מחלקי המים

¹⁹ אין להקל ראש בחטאו של עכך אשר פושט ידו בשלל במלחמה הראשונה בכניסתם לארץ ומחלל את ברית הארץ: "והם לא עשו כן אלא ויטמאו אותם בדרכם ובעלילותם". טמאו אותן בחרמו של עכך שכך כתיב (ירמיה ב) ותבואו ותטמאו את ארצי - בחרם עכך, ונחלתי שמתם לתועבה - בצלם מיכה" (תנחומא קדושים סימן יא). ורק לעתיד לבוא (שנזכה במהרה) יתוקן העניין. האם מייסדי אם המושבות, "ארבעת הרוכבים" חברי "חברת עבודת האדמה וגאולת הארץ, שודאי תלמידי חכמים היו, כיוונו רק לפסוק מהושע או גם לפירוש זה של רד"ק? נראה שהם ידעו את פירוש רד"ק היטב וכוונתם הייתה ברורה. עובדה היא שמטרתם המקורית הייתה לייסד את פתח תקוה ליד יריחו (!) ורק לאחר שהשלטון העותומני התנגד, העתיקו את המקום למלאבס. (ראו אנציקלופדיה עברית ערך "פתח תקוה" וכן ערך "יילין (יהושע)" שהשתתף אף הוא בניסיון ההתנחלות ליד יריחו). ואם אכן כך, אזי הם ראו בייסוד מושבות בארץ בימינו תיקון החטא הקדום של עכך בכניסה לארץ בימי יהושע והיו יותר ציונים מכל הציונים הרשמיים ...

²⁰ התחלנו בקשר של נושא הגורלות וסיימנו בקשר ללוח השנה (חודש אב) וסיום ספר במדבר. פרק ב בהושע הוא ההפטרה של הפרשה הראשונה בספר במדבר. ספר ששמו הוא במדבר ורוחה של ארץ ישראל שזורה בו הן בהלכה והן באגדה.